

nostjo in lahkoto svojega ustvarjanja temelji pač v stari dobi, piše pa z refleksijo, ki je značilna za privrženca najmlajših šol, a pri tem ga izpodbada njegov čudovito mladostni talent. Sicer pa ga nam njegov »Te Deum« ne kaže celega. Tu vidimo zgolj nabožnega modernega umetnika, ki se je uklonil s svojo umetnostjo pod velikolepo monotonsko liturgiško besedilo, da napiše v njega slogu mogočno cerkveno skladbo, ki je, kakor tekst sam, velikolepa in monotonska. Pogrešamo tu celega Brucknerja, to, česar ni pripuščal tekst: bogatost in raznoličnost mišljenja in ono eruptivno silo njegovih simfonij.

Omenjeno bodi še, da se je nam predstavila v Dvořakovi skladbi in Fibichovi »romanci« mlada novinka v umetnosti, gospodična Mira Devova, gojenka »Glasbene Matice«. Bodi konstatovano, da družji gospica z zelo prikupljivo zunanostjo (kar pri pevkinji ni odveč) zelo simpatičen in svež, mil glas, prav za prav glasek, kateremu se še ne prilegajo tragiški akcenti Dvořakovi in boj z razburkanimi valovi njegove orkestracije. Pri mirnejših mestih pa se je zelo ugodno pokazala njena dosti znamenita muzikalnost.

K. Hoffmeister.

»Vstajenje Kristusovo«. Ploskvorezba Alojzija Progarja. Minolo jesen je bila razstavljena v delavnici celovškega kamenoseka Fr. Voglerja visoka ploskvorezba (haute-relief), predločujoča »Kristusovo vstajenje«, katero je od kararskega marmorja izklesal Alojzij Progar, akademični podobar v Celovcu. Navedena vzvišenina se je potem vzdala na pročelje nagrobnega mavzoleja, katerega je dala postaviti grofica Egger umrlemu svojemu soprogu v Rottensteinu na Koroškem. Ker so o tem izrednem kiparskem proizvodu takrat jako pohvalno pisale nemške novine celovške ter so po njih prinesli izvestja tudi nekateri časopisi slovenski, si dovolimo o njem izpregovoriti tudi mi nekoliko opisujočih besed. V to svrhu pa nam je predstaviti svojim čitateljem najprej stvaritelja omenjenega umotvora.

Alojzij Progar se je porodil dne 30. oktobra l. 1857. v Dolenji vasi, v fari mirnopedški na Dolenjskem. Prvotni pouk v kiparstvu si je prisvojil pri Jerneju Jerebu, cerkvenem podobarju v Metliki, h kateremu ga je bil dal oče na prigovarjanje tedanjega župnika Antona Mlakarja; le-ta je bil namreč često naletel čilega dečka na paši, rezljajočega raznovrstne podobice. Dovršivši pri tem mojstru zakonito število učnih let, je bil Progar za podobarskega pomočnika pri Franju Zajcu v Ljubljani, pri Franju Ozbiču v Celovcu in pri nekem akademičnem kiparju v Monakovem. In tam zunaj, v »Atenah ob Izari«, se je vzbudila tudi našemu rojaku neugasna želja po sistematični izobrazbi v kipotvorstvu. Toda ker mu je nedostajalo zasebnega imetja in se mu tudi ni bilo nadejati kake tuje pomoči, se je vrnil v Celovec k Fr. Ozbiču. Ta ga je poslal na cerkveno delo v Silberegg, kjer se je seznanil z ondotnim grajščakom, baronom Rihardom Sterneckom, nečakom admirala Sternecka, sedanjega poveljnika naše vojne mornarnice. Imenovani grajščak je prihajal namreč večkrat ogledovat, kako kaj napreduje restavracijsko delo v njegovi cerkvi, in pri tem je izpraševal marljivega podobarja blagohotno: od kod da je, kje in koliko se je učil, ter kaj in kako misli o svoji bodočnosti. Le-ta mu opiše svoje življenje ter mu zaupno razodene tudi svoje hrepenenje po sistematičnih, višjih naukih v izvoljeni umetnosti. In glejte! Ko je do-

vršil svoj popravek v cerkvi, mu je naročil veledušni grajšček še razna zasebna dela, in ko je tudi ta dokončal, mu je podelil potrebne podpore ter ga napotil na dunajsko akademijo upodablajočih umetnosti. Ondu se je pod vodstvom prof. E. Hellmerja in rektorja G. Zumbuscha kaj pridno učil, zlasti: anatomije, perspektive in slogoslovja ter si je v teh predmetih pridobil izvrstna izpričevala. Narisal je mnogo lepih načrtov in podob po vzorcih in po živih modelih; modeloval je po naravi tudi razne portrete v poprsnih oblikah in ploskvoreznih medaljonih. Prebil je v tem času mnogo bede, kajti razen barona Sternečka ga ni nihče podpiral, in od deželnega odbora kranjskega je dobil šele poslednja leta nekoliko podpore in še to le na energično zahtevanje prej omenjenih učiteljev. Toda neustrašni mladenci je vztrajal hrabro ter se pri tem navzel one samozaupne podjetnosti, ki je temelj njegovemu sedanjemu delovanju.

Po štiriletnih študijah na dunajski akademiji se je naselil Alojzij Progar kot samostojen podobar v Celovcu. Tukaj je izvršil od tiste dobe že mnogovrstna cerkvena dela: posamične podobe, tabernaklje in celotne oltarje, katerih pa tu ne bomo naštevali; kajti z njimi se je ukaželjni naš umetnik, rekli bi, le vežbal ter se pripravljajl za višji svoj poklic. Ko si je namreč ob trudoljubivem delovanju in zmernem življenju prihranil potrebno vsoto, se je napotil leta 1893. sredi februarja meseca v — Italijo, v domovino klasičnih umetnosti, da si ondu ob nesmrtnih delih italijanskih mojstrov razširi in popolni znanje na polju kiparske umetnosti. Prepotoval je v štirih mesecih malone vse italijansko kraljestvo ter pohodil naslednja mesta: Videm, Benetke, kjer je ostal mesec dni, potem Padovo, Verono, Mančovo, Modeno, Bolonjo, Florencijo in Rim, kjer je bival poldrug mesec. Iz »večnega mesta« je posetil Tivoli in Frascati ter naposled tudi Napolj, kamor se je peljal z grofom Petteneggom; skupno sta si ogledala Castellamare in Sorrent ter končno tudi Pompeje in Herkulan. Po vseh teh mestih je proučeval vse najznamenitejše umetnine ter o njih poročal piscu teh vrst in raznim drugim svojim znancem, prijateljem in pokroviteljem kar sproti v obširnih pismih. Podpisanec je priobčil v »Slov. Narodu« odlomke iz teh zasebnih prijateljevih poročil, ki obsezajo potovanje od Vidma do Modene; pa ker ob nemirnem svojem življenju predlanjskim in lani ni utegnil tistih odlomkov nadaljevati, stori to letos in sicer v naslednjih številkah tega lista, ker se mu zde umetniški vtiski, zabeleženi v teh pismih, prevažni, nego da bi jih pustil, da se poizgube skoro brez sledu v feljtonskih predalih efemernega žurnala. Saj vsaki dan tudi ne zaide kak slovenski umetnik v one kraje. In kakor mi je sam povedal, namerava prijatelj Progar to spomlad zopet vzleteti v Italijo, toda v čisto druge kraje, kakor l. 1893.

Prišedši konec junija l. 1894. s svojega potovanja po Italiji domov, se je lotil Progar z vso vztrajnostjo in umetniško gorečnostjo proizvodnje naročene mu ploskvorezbe: »Vstajenje Kristusovo«. Ko je izvršil dotični osnutek od gline po živem modelu, je ulil po njem sadren vzorec, po katerem je potem punktoval ter izklesal skupino od sivkastega marmorja kararskega. Njena oblika je poprečno raztegnjen trikotnik, katerega dolnja stran meri 270 mm, a visok je 85 cm. Znani evangeljski dogodek nam predočuje umetnik tako-le:

Na sredini trikotne vzvišenine poševno navzgor je v skalo izdolben grob; iznad groba je odvalil krilati angelj v dolgi halji kamen, in iz njegove globine vstaja od smrti zveličar, ogrnjen z belo tančico, katera se mu ovija v slikovitih gubah okolo krasnega života, plapolaje v zrak ob kvišku dvignjeni desnici. V levi roki drži Kristus v mehko draperijo zvito banderce, znak zmage nad smrtjo, a po odprti dlani z navzgor iztegnjenimi prsti se razodeva radost novega življenja. Iz groba se vale odrešeniku ob vzožju lahni oblački, po katerih se zibljejo mične glavice angeljev kerubimov. Izza telesa Kristusovega smelo kvišku se vzpenjajočega se razliva po vsem ozadju daleč naokrog bujni sijaj tankih žarkov. Zveličarju na levo sta dva stražnika: prvi beži z naglimi koraki od groba, zakrivaje si s plaščem obraz pred nebeškim bliščem, a drugi leži v kotu na tleh, s kvišku obrnjenim životom, ves preplašen in strmeč o čudovitem prizoru. Na desni plati v kotu za Serafimom, ki odpira grob, se zgraža nad čudnim vstajenjem tretji stražnik, padajoč ves omamljen in nezavesten na zemljo; obraz, ki je od gledalca proč obrnjen, si skriva v gube svojega plašča. Med tem vojakom in ob grobu stoječim angeljem prihajajo tri žalujoče žene od Jeruzalema, ki se dviga v mehkih obrisih na obzorju. Na levo tam na Kalvariji se vidijo trije križi; od njih navzdol v kotu stoje skupine oljčnih dreves.

Posamične podobe na tej skupini so proizvedene povsem naravno in anatomsko pravilno; vidi se jim, da jih je umetnik posnel po živih modelih. Posebno izvrstno je izdelan Zveličar; njega božansko lepi život je etersko nežen, vprav simbolsko izražen; zlasti plastična in plemenito modelovana pa je njegova glava, katero krasijo bujni, valovito na rame se usipajoči kodri. In odrešenikovo obličje je prikrojeno v klasičnem ovalu, nad katerim se boči visoko čelo, razodevajoče modrost njegovih božjih nauk. Kaj plastično ter anatomsko večje so isklesane prsi in pa desna roka, ki je lahkotno ter naravno privzdignjena kvišku. Enako naravno in pravilno so izvršene tudi ostale osebe, kolikor glede na njih razno postavo, toliko tudi glede na obraze, s katerih odsevajo pristni izrazi najrazličnejših dušnih pojavov: strah in groza, presenečenost in občudovanje. In kakor so vse te podobe sorazmerno razvrščene, določeni obliki trikotnikovi primerjene ter v ubrano skupino združene: takisto skladna in oni skupini ter evangeljski tradiciji popolnoma primerna pa je tudi pokrajinska okolica s perspektivnim ozadjem, tako da je videti celotna slika kakor okamenela vizija, polna svetlobe in blagodejne milobe, katere ne pači nobeden pretrd izraz, niti kaka nepriстойna senca.

S tem prvim znamenitejšim kipom, izklesanim iz plemenitega marmorja kararskega, katerega je izdeloval malone leto dni, je stopil Progar v vrsto pravih, samostojno ustvarjajočih umetnikov. V znak popolne zadovoljnosti mu je pridodala izobrazena in razumna grofica vrhu pogojene cene še stotak ter mu naročila, da izvede tudi nje portret od marmorja.

Razen tega mu je poverjen tudi marmornat doprsni kip njegovega, žal, prerano umrlega pokrovitelja, barona Riharda Sternecka, kot nagrobni spomenik; takisto mu je grof Pettenegg že v Rimu naročil izvršitev nagrobnega spomenika za sebe samega.

In te kiparske proizvode namerava naš umetnik modelovati v Italiji, kamor se zopet pripravlja na spomlad.

Poleg teh izključno kiparskih naročil ima A. Progar tudi mnogo cerkvenega dela. Lanjsko poletje je na Magdalenski gori popravil ter popolnoma prenovil polomljeni gotiški oltar, ki je bil prvotno postavljen l. 1502. Nadalje ima naročilo za novi gotiški oltar in to po izvirnem načrtu za župno cerkev v Velikovcu in za novi veliki oltar v baroškem slogu za župno cerkev v Grabštanju na Koroškem. Vsa ta dela so mu naklonili dotičniki na priporočilo koroških konservatorjev: g. Grösserja, župnika v Kotarčah, in g. benediktinskega patra, prof. Lebingerja v Celovcu, potem ko so bili odobreni Progarjevi načrti od centralnega umetniškega društva. O božiču l. 1894. je izdelal za grabštanjsko cerkev »Rojstvo Kristusovo« od lesa po vzgledu mojsterske ploskvorezbe Bonazzijeve, ki se nahaja v cerkvi St. Giovanni e Paolo v Benetkah.

Gospod Progar je zdaj v najlepši moški dobi, in nam gotovo ustvari še mnogo lepih kiparskih umotvorov. On je jako marljiv in poleg vse umetniške idealnosti povsem praktičen mož, in kar je najvažnejše: on živi kaj redno, zmerno ter vzgledno varčno; zategadelj pa se mu tudi ni treba klanjati tistemu pogubljivemu fatalizmu, kateremu se, žal, le prečesto udajajo slovenski umetniki, češ: Slovenec nima sreče! Toda s tem skoraj že stereotipnim fatalistiškim vzklikom mnogi naši umetniki samo prikrivajo svojo lahkomišelnost in delomrznost. Z neumornim delom, za katero zahteva primerno plačilo ter z varčevanjem pridobljenega zaslužka, se je dokopal Progar do trdne gmotne podstave in do moralne nezavisnosti, in zdaj se lahko giblje svobodno in samostojno ter poleg tega lahko popolnjuje svoje znanje v izvoljeni stroki po klasičnih vzgledih italijanskih mojstrov-kiparjev. Na svoje stroške (deželni odbor Kranjski mu je bil naklonil v ta namen le 120 gl. podpore) je šel leta 1893 na umetniško-poučno potovanje v Italijo in ob svojih sredstvih pojde tudi letos zopet v domovino lepih umetnosti, kamor mu želimo: srečen pot!

V. H—s.

Kumičić Evgenij. Urota Zrinsko-Frankopanska. Poleg Šandora Gjalškega (Ljube Babića) je Evgenij Kumičić najplodnejši in najboljši pripovedovalec hrvaški. Zanimivi roman njegov »Urota Zrinsko-Frankopanska« opisuje krvavo dramo iz hrvaške povesti one dobe, ko se je udušil pokret, ki je imel namen pridobiti Hrvaški samostalnost; pobudil je toliko zanimanja med hrvaškim čitajočim občinstvom in tako priznanje kritike, da je v kratkem času založnica-knjigarnica L. Hartmana (Kugli i Deutsch Zagreb, Ilica) morala prirediti drugo izdanje, katero pa je nekoliko predelano. Vsebina knjige, ki nam riše znamenito dobo hrvaške zgodovine na podlagi zgodovinskih študij, večina pripovedovalčeva, krasna oprava (tisk in papir) in umerjena cena (1 gl. za knjigo, ki broji 531 strani navadne osmerke) najde brez sumnje tudi med Slovenci mnogo čitateljev in kupcev. Knjiga je posvečena »Otcu otačbine dru. Antí Starčeviću«. — Dobiva se pri izdajatelju. V Ljubljani jo ima na prodaj tudi Ant. Zagorjan.

R. P.

